

Nordiska förståelsegap

SKÖN- OCH FACKLITTERATUR

Bengt Lindroth:

Vi som inte var med i kriget. Om Sverige, Norden, Europa & Coronan,
Carlssons: Stockholm 2021, 278 s.

Den svenske veteranjournalisten Bengt Lindroth (1942-) visar i sin nya bok *Vi som inte var med i kriget. Om Sverige, Norden, Europa & Coronan* att han alltjämt följer vaket med vad som sker i våra nordiska samhällen.

I sin föregående bok *Väljarnas hämnd* (2016) analyserade han ländernas populistiska partier och deras nynationalistiska tankevärld. Nu vill han reda ut varför Sveriges inställning till sina nordiska grannländer redan en tid präglats av ett visst utanförskap, som gjort det svårt att få till stånd samnordiska strategier, såsom i bekämpningen av Corona-pandemin.

Enligt Lindroth är den blinda punkten i svenskarnas synfält en konsekvens av att de i motsats sina nordiska grannländer lyckades undvika andra världskriget. Svenskarna minns inte längre vad ett existentiellt hot mot nationen innebär. Därför saknar de en kollektiv krisberedskap. Förklaringen är ingalunda ny. Varje gång ett nordiskt grannfolk känner sig illa behandlat av svenskarna brukar de dra fram det händiga krigskortet.

Ett färskt exempel, som inte hann med i Lindroths bok, är tidigare statsminister Carl Bildts uttalande på Twitter den 9 april 2021 på årsdagen av den tyska invasionen av Danmark och Norge: "Försvaret var inte strålande 1940, men starkare än i Norge och betydligt starkare än i Danmark. Hade Hitler beslutat sig för att invadera Sverige hade det blivit strid".

Uttalandet väckte ramaskrin i Norge, där invasionen och den femåriga ockupationen ännu väcker tragiska minnen. "Hade alla gjort som Sverige skulle Hitler ha vunnit kriget", replikerade snabbt det populistiska Framskrittspartiets nya partiledare Sylvi Listhaug, vilket förstås inte stämmer men gav henne en drös politiska poäng.

Bildt hade rätt i sak men trampade ändå ordentligt i klaveret. Lindroth lyfter fram många andra exempel på liknande mindre lyckade svenska uttalande och attityder som enligt honom vittnar om ett förståelsegap. Begreppet är träffande, men beskriver lika bra de talrika fördomar och andra mindre smickrande åsikter som finns i deras nordiska grannländerna om svenskarna.

Dessutom är det uppenbart att vårt nordiska gnabbande är barnjoller jämfört med de hatfulla attityder som pyr under ytan mellan många andra europeiska folk. Egentligen handlar nordbornas syskongräl i mycket om spänningar mellan centrum och periferi. Stockholm och Köpenhamn har sedan länge varit nordiska centra i politiskt, ekonomiskt och kulturellt hänseende. Blickar man därifrån utåt är det lätt att ignorera småsyskonen som springer i fötterna, vilket förstås är förargligt men sällan avsiktligt.

Lindroths lyhördhet för dessa internordiska emotioner är hursomhelst beundransvärd. Även om hans tidsperspektiv i princip är utvecklingen sedan andra världskriget tar han ofta fart från 1800-talet och blottar då sina breda kunskaper i nordisk kultur och vetenskap.

Historikerns främsta invändning mot hans eleganta reflektioner är att de är väl flyhänta. Lindroth ringar händigt in de nordiska grannländernas kollektiva bearbetning av krigsåren. Men sedan hastar han för snabbt vidare utan att analysera deras minneskulturer på djupet. Det är som att läsa ett lärorikt men ovanligt utdraget reportage om nordiska föreställningar om krig och fred.

Ett undantag är Lindroths fina analys av den moraliska vändningen i svensk forskning om hur Sverige agerade under andra världskriget. Fram till 1990-talet dryftade svenska historiker mycket sällan Sveriges val under kriget ur moralisk synvinkel, men när den europeiska debatten om Förintelsen tog fart dykte fråga mycket upp på ytan.

En annat tankeväckande avsnitt är Lindroths karakteriseringar av socialdemokraten Olof Palmes världsomfamnande samhällsvisioner i början av 70-talet. De var nämligen en viktig inspirationskälla för hans nordiska partikamrater, som i likhet med honom deltog aktivt i den Socialistiska Internationalen och levde i hoppet om att hela Västeuropa en dag skulle vara under socialdemokratisk hegemoni.

Sjuttioalet var även i andra avseende det årtionde då nordismen hade mest vind i seglen. Många såg rent av framför sig en stegvis samgång mellan världens marknadsekonomiska och planekonomiska system och uppfattade det då starkt socialdemokratiska Norden som ett avantgarde i denna process.

Men som så ofta tidigare i regionens historia har det i praktiken ändå varit svårt att uppnå gemensamma lösningar. Inget land har varit villigt att tillmötesgå de andra endast för den nordiska sakens skull, konstaterade den svenske finansministern Kjell-Olof Feldt uppgivet 1991. Jovisst, det stämmer, och den nordiska samstämmigheten blev inte större heller efter att Finland och Sverige hade anslutit sig till EU.

Lindroth anser att kommunikationen mellan ländernas regeringar under det senaste decenniet har börjat präglas av en grinighet som vittnar om en "ökad nationalstatsegoism". Här tycker jag han längtar efter en politisk korrekthet som inte längre är realistisk i vår stökiga men ändå bastanta EU-offentlighet. Ländernas statschefer är pressade att profilera sig som modiga försvarare av sina nationella intressen och breder därför gärna på då de riktar sig till en inhemsk publik.

En lucka i Lindroths förövrigt energiska försök till en 360-graders analys av bristerna i den nordiska samhörigheten är hans vaga behandling av Sveriges nuvarande säkerhetspolitik, som ju är helt i linje med landets balanspolitik under andra världskriget och är den hårda kärnan i landets *Sonderweg*. Varför skulle Sverige axla ett större ansvar för Nordens säkerhet när amerikanerna en gång står till hands?

Henrik Meinander